

STUDIA UNIVERSITATIS
BABEŞ-BOLYAI

THEOLOGIA ORTHODOXA

1/2009

S T U D I A

UNIVERSITATIS BABEȘ – BOLYAI

THEOLOGIA ORTHODOXA

1

Desktop Editing Office: 51ST B.P. Hașdeu, Cluj-Napoca, Romania, phone + 40 264-40.53.52

CUPRINS – CONTENT – SOMMAIRE – INHALT

Bio-Bibliografie Constantin Măruțoiu (Cosmin Cosmuța)	3
Cuvântul rectorului (Andrei Marga)	31
LAUDATIO , Ioannis Zizioulas Doctor Honoris Causa (Ioan Chirilă)	37
IOANNIS ZIZIOULAS , <i>The Existential Significance of Orthodox Ecclesiology</i>	43
I. TEOLOGIE BIBLICĂ	
IOAN CHIRILĂ, Elemente de antropologie biblică: persoană / subiect, sine și suflet * <i>Elements of Biblical Anthropology: person/ subject, self and soul</i>	49
STELIAN TOFANĂ, "Iisus – Profet" în mărturia contemporanilor Săi - O perspectivă teologică a Evangheliei a IV-a * <i>Jesus-prophet in the testimony of his contemporaries.</i> <i>A Theological Perspective of the 4th Gospel</i>	65
II. TEOLOGIE ISTORICĂ	
IOAN VASILE LEB, Unitatea Bisericii în concepția Sfântului Vasile cel Mare (329-379) * <i>The Unity of the Church in St. Basil the Great Conception</i>	79
GABRIEL-VIOREL GÂRDAN, EMILIAN IUSTINIAN ROMAN, Codul penal vs. valorile Bisericii. Observații canonice și teologice pe marginea proiectului noului Cod penal * <i>Penal Code vs. The Values of Church. Canonical and Theological</i> <i>Remarks on The Project of The New Penal Code</i>	87
III. TEOLOGIE SISTEMATICĂ	
VALER BEL, Revelație, Tradiție și dogmă. Interrelaționalitatea lor și actualitatea acesteia * <i>Revelation, Tradition and Dogma. Their Interrelation and its importance</i> <i>for the present day</i>	97
RADU PREDA, Unitatea etică a Bisericii de Răsărit. Mesajul Întâistăătorilor Ortodoxiei (octombrie 2008) * <i>Ethic Unity of the Oriental Church</i>	103
GRIGORE DINU MOȘ, Discuții cu privire la <i>Filioque</i> în teologia contemporană * <i>Debates on Filioque in contemporary theology</i>	119
ANA BACIU, Philon din Alexandria - Despre pocăință * <i>Philo of Alexandria – About</i> <i>Repentance</i>	135

CRISTIAN SONEA, Patriarhul Justinian Marina și <i>Apostolatul social</i> în contextul societății socialiste. Repere pentru o mărturie creștină în lumea contemporană * <i>The Patriarch Justinian Marina and „The Social Apostolate” in the context of the socialist society. Models of Christian confession for the contemporary world.</i> .141	
GELU BUTA, Integrarea spirituală a României în Europa și revenirea Europei la bazele sale creștine * <i>Romania’s Spiritual Integration in Europe and Europe’s return to its Christian grounds.</i>157	
ADRIAN PODARU, Omilia a XVI-a a Sf. Vasile cel Mare. La versetul: „La început era Cuvântul” * <i>St. Basil the Great 16th Homily. On the verse: “In the Beginning was the Word”.</i> .`.....163	

IV. THEOLOGIE PRACTICĂ

GHEORGHE ȘANTA, Aspecte Pedagogice în lucrarea Sfântului Vasile Cel Mare * <i>Pedagogical Aspects in Basil the Great Work.</i>169	
DOREL MAN, Preot, parohie, enoriași * <i>Priest, Parish, Parishioners.</i>177	
MARCEL GHEORGHE MUNTEAN, Paralelă între <i>Cuvântare la Sfintele Paști</i> a Sfântului Grigorie de Nazianz și Icoana Anastasis * <i>The comparative analysis between Oration on Easter, by Saint Gregory of Nazianzus and Anastasis’s iconography.</i>183	
ANNAMARIA BACIU, Documentația de restaurare a picturii - aplicații asistate de programe grafice * <i>Painting restoring documentation – a new approach based on computer assistance.</i>191	

V. THEOLOGIA EUROPAEA

YVES MARIE BLANCHARD, Des femmes acteurs de la mission apostolique : l’exemple du quatrième évangile * <i>Women-Actors of the Apostolic Mission – the Case of the 4th Gospel.</i>201	
CHRIS UKACHUKWU MANUS, JUDE CHIEDO UKAGA, Religion And Human Rights in a Pluralistic Society: The Case of Nigeria.....211	

VI. MISCELLANEA

CIPRIAN VIDICAN, Sf. Grigore de Nazianz și teologia Duhului Sfânt. Câteva contribuții terminologice * <i>St. Gregory of Nazianzus and the Theology of the Holy Spirit. A Few Terminological Contributions.</i>227	
DACIAN-BUT CĂPUȘAN, Jean Calvin (1509-1564) și învățătura lui despre Biserică * <i>Jean Calvin (1509-1564) and his Teach on Church.</i>235	
LIVIU VIDICAN-MANCI, Cosmogonia cathară după <i>Interrogatio Johannis</i> * <i>The Cathar Cosmogony according to "Interrogatio Johannis".</i>245	
ANIELA ASTĂLUȘ, Firul roșu din icoana Bunei Vestiri * <i>The Red Thread of the Icon of the Annunciation.</i>255	
MIHAIL HARBUZARU, Repere cultural-muzicale în istoria Mănăstirii Sinaia * <i>Cultural-musical marks in Sinaia Monastery’s history.</i>265	

Notes and Book Reviews – Note și recenzii

Vasile Muntean, <i>Istoria Creștină Generală</i> , vol. I (Alexandru MORARU),.....283	
Ștefan Iloaie, <i>Ethos și etnos, Aspecte teologice și sociale ale mărturiei creștine</i> (Ciprian VIDICAN)284	
Sebastian Nazâru, <i>Sfântul Teodor Studitul sau despre datoria de a mărturisi</i> (Mircea BIDIAN)285	

REPERE CULTURAL-MUZICALE ÎN ISTORIA MĂNĂSTIRII SINAIA

MIHAIL HARBUZARU

ABSTRACT. Cultural-Musical Marks in Sinaia Monastery's History. In this study I present the short history of Sinaia Monastery, which begins in XVth century as a small church for heremites, then it develops as an important place for spiritual and cultural activity. Its monks, like Naum Râmniceanu, Varlaam Barancescu and others, were chroniclers and musicians amongs the most important in XIXth century, and some of their manuscripts have been only recently discovered. Last part is about Sinaia Monastery's relations with other cultural centers from Romania, and with Mount Athos.

Keywords: Sinaia Monastery, Naum Râmniceanu, Varlaam Barancescu, chronics, bizantine music, royal residence, Peleş.

Mănăstirea Sinaia este situată pe valea superioară a râului Prahova, în cadrul Masivului Bucegi, la poalele Muntelui Furnica, la altitudinea de 860 de metri, aproape de confluența râului Prahova cu pârâul Peleş, la intersecția paralelei 45° 21' 30" latitudine nordică cu meridianul 25° 32' 56" longitudine estică, la 122 km nord de București, capitala țării, și 49 km sud de Brașov¹. Face parte din orașul Sinaia și are în imediata vecinătate vestitul Castel Peleş, reședința de vară a familiei regale române între anii 1883-1947.

De când Mănăstirea Sinaia a devenit un important obiectiv turistic, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, i-au fost dedicate numeroase monografii, realizate de stareții și călugării mănăstirii, dar și de istorici importanți: Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Sinaea – Istoria Santei Monastiri*, București, 1881; St. Constantin Bilciurescu, *Monastirile și Bisericile din România*, București, 1890; Ioan G. Babeș, *Din Plaiul Peleşului*, București, 1893; Protos. Dorotei Bertescu, *Tradiție de știință*, Sinaia, 1895; D. Stăncescu, *Schiță istorică a Monastirei Sinaia*, București, 1895; A.G. Gălășescu, *Sinaia*, Tipografia G. A. Lăzăreanu, București, 1895; Idem, *Sinaia – scurtă privire retrospectivă*, București, f.a.; Arhim. Nifon Popescu, *Monastirea Sinaia*, Tipografia Gutenberg, București, 1895; Idem, *Preumblările la Sinaia*, Ploiești, 1895; Idem, *Sfânta Ana*, Tipografia Unirea, Sinaia, 1899; Pr. Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, vol. II, București, 1902; Monahul Petru Pavlov, *Călăuză istorică despre sfintele Mănăstiri și Schituri ale județului Prahova*, Ploiești, 1925; Arhim. Serafim Georgescu, *Sfânta Mănăstire Sinaia, Monografie*, Tipografia Miricescu, Ploiești, 1936. În 1949, preotul Dumitru D. Bădiceanu din Ploiești a susținut lucrarea sa de doctorat în ramura Istoriei Bisericii Române, la Institutul Teologic Universitar din București, cu titlul *Mănăstirea Sinaia*, folosind un bogat material inedit, din Arhivele statului și cele ale Eforiei Spitalelor Civile. Alte studii și articole referitoare la mănăstire au mai scris Prof. diac. Gh. I. Moiescu, *Mănăstirea Sinaia*, în BOR, nr. 2-3, 1954; V. Brătulescu, *Elemente de artă sculpturală și picturală la biserica mănăstirii Sinaia*, în GB, 1962, nr. 1-2; Constantin Bușe, *Mănăstirea Sinaia*, Editura Meridiane, București, 1967; Protos. Irineu Pop, *Mănăstirea Sinaia*, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, 1984; Gh.

¹ Radu Ghica Moise, *Sinaia, Perla Carpaților*, Editura Fundației România de Măine, București, 1998, p. 11.

Nistorescu, *Din Plaiul Prahovei la Sinaia, istorie și contemporaneitate*, Editura Arhimed, 1995; Harpur, James, *Locuri sacre*, Editura Șchei, Brașov, 1998; Radu Ghica Moise, *Sinaia, Perla Carpaților*, Editura Fundației România de Măine, București, 1998; Ierom. Nectarie Măgureanu, *Mănăstirea Sinaia*, Editura Athena, București, 2000 (cea mai recentă monografie a Mănăstirii Sinaia, în 208 pagini).

Pe locul Sinaiei de azi au existat așezări omenești încă din epoca bronzului timpuriu, existând vestigii de la păstorii din triburile proto-trace. Dovada ne-o face descoperirea în 1980 a unui depozit cu douăzeci și șase de topoare de bronz, având gura mânerului transversală și mărimea de cca. 14-16 cm, apreciat ca datând din anii 1800-1700 înainte de Hristos².

Valea superioară a Prahovei, străbătută zi și noapte de călători și mărfuri, de zeci de trenuri și nesfârșite coloane de mașini, este de fapt cea mai recentă trecătoare peste Carpați, iar localitățile sale abia au depășit o sută și ceva de ani de ființare. Aceasta datorită strămtorilor Orăștilor la sud și ale Timișului la nord, care împiedicau accesul cu carul cu boi, iar case de gospodari au apărut abia către 1800. Aici erau doar stânila ciobanilor din Prahova și Bârsa.

Drumul principal între Țara Românească și Transilvania era cel pe la Bran, însă negustorii brașoveni erau nevoiți adeseori să ocolească garnizoana ungurească de acolo, astfel că încercau drumul Timișului pe la Predeal și în jos pe Prahova, cu mărfurile încărcate pe cai. Vladislav al II-lea, Domnul Țării Românești, le scria în 1452 brașovenilor: „*Cât despre drumul Prahovei să vă fie slobod pe unde poftiți și să ne ținem de așezământul cel vechi, le la Domnii de mai înainte și voi și noi... Și dacă se va face oamenilor vostri stricăciune, ei să vie la mine...*”³. După mutarea capitalei Țării Românești de la Târgoviște la București, drumul Prahovei devine calea cea mai scurtă către Brașov, dar era deseori ocolit, datorită bandelor de tâlhari și drumului accidentat, care era de fapt o simplă potecă ce suia și cobora când pe coaste, când pe râpe, când prin vadul apei plin de bolovani și de copaci căzuți.

Denumirile așezării ce s-a dezvoltat cu timpul aici nu ni s-au păstrat. Știm doar că din sec. al XIII-lea era aici un sat cu numele de Izvor, apoi Podu Neagului, acesta din urmă devenit oraș în 1880, cu numele Sinaia, de la numele mănăstirii în jurul căreia s-a dezvoltat.

Cât privește așezările monahale, după legendă - împletită cu istoria - au existat aici, încă din a doua jumătate a secolului al XV-lea, două mici schituri de lemn, care au pierit cu vremea. Primul, la stâncă Sfânta Ana, situată la vreo 5 km mai sus de actualul oraș, a fost înființat de călugări athoniți, refugiați din calea turcilor, care i-au dat acest nume după cel al fostului lor schit athonit, așezat tot în coasta muntelui⁴. Despre Schitul Sf. Ana a scris pentru prima dată Arhim. Nifon Popescu, starețul Mănăstirii Sinaia între anii 1888-1909, în lucrările sale monografice *Monastirea Sinaia* (Tipografia Gutenberg, București, 1895), *Preumblările la Sinaia* (Ploiești, 1895) și *Sfânta Ana* (Tipografia Unirea, Sinaia, 1899). Ultimul pustnic care a viețuit la acest schit a fost Inochentie, care a murit în 1877. Cunoștea germana și greaca și era căutat de mulți, pentru sfaturile sale înțelepte. Pustnicul își pregătise mormântul săpat în piatră, cu inscripția : „*Aceasta este odihna mea în veacul veacului, aicea voi locui*”, iar mai sus, pe peretele stâncii, a scris: „*Adio de acum. O! stâncă seculară, lângă care petrecui o scurtă viață dulce și amară*”⁵.

² Gh. Nistorescu, *Din Plaiul Prahovei la Sinaia, istorie și contemporaneitate*, Editura Arhimed, 1995, p. 3.

³ *Ibidem*, p. 4.

⁴ Ierom. Nectarie Măgureanu, *Mănăstirea Sinaia*, Editura Athena, București, 2000, p. 20.

⁵ Arhim. Nifon Popescu, *Sfânta Ana*, Tipografia Unirea, Sinaia, 1899, p. 60. Inscriptiile nu se mai păstrează astăzi.

În anii 90 ai secolului trecut, un viețuitor de la Mănăstirea Sinaia, Protos. Ioanichie Șoncutean, a reînființat vechiul schit, la mică distanță de vechiul amplasament. Schitul fost sfințit pe 6 august 2008, în prezența Prea Fericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Cel de-al doilea schit, Sf. Nicolae, era amplasat la 1 km de actuala mănăstire, în spatele actualului Hotel Furnica, unde, până la a doua jumătate a secolului al XIX-lea, era un vârf muntos, numit Molomăț, dispărut odată cu ridicarea Castelului Peleş. Nu se știe când a fost construit, dar în 1581 Domnitorul Mihnea Voievod îi făcea danie Schitului de la Molomăț două vaduri de moară, iar în 1626 se confirmă schitului alte danii, de către Ioan Alexandru, fiul lui Radu Voievod. Haiducul Nicolae Grozea din satul Brebu, dobândind iertare de la Domn, s-a retras la bătrânețe în aceste locuri, a reconstruit biserica, tot de lemn, dar mai solid, și călugărindu-se, a trăit acolo până la sfârșitul vieții sale⁶.

În anul 1858 a fost ridicată acolo o cruce masivă din piatră, amintind împrejurările în care a pierit schitul, în anul 1788, în timpul celui de-al IV-lea război austro-ruso-turc. Pe cruce se putea încă citi inscripția, pe la 1895: „*Pentru veșnica pomenire s-a înălțat acum această Sfântă cruce, în locul Sfintei și Dumnezeieșcii Biserici cu hramul Sfântului Nicolae, ce s-a ruinat în resmirița anului 1788. Iar la 1858, septembrie 1 luni s'au sfințit. Iar ca să nu rămâe în viitor necunoscut acest locaș, s'a înălțat aci acest sfânt monument, de smeritul Victor Skimonahul, din Monastirea Sinaia*”⁷.

Modul de viețuire a monahilor de la cele două schituri era pusnicesc: șase zile ei trăiau risipiți prin văile sălbatice ale munților (care le păstrează până astăzi numele) și numai duminica se adunau la biserică, pentru Sfânta Liturghie⁸.

Unul din pusnicii de la Sf. Nicolae avea să aibă un rol important în apariția Mănăstirii Sinaia. Într-o noapte de august a anului 1683 el a auzit în poiana mai jos de schit glasuri îngerești care o preamăreau pe Maica Domnului⁹. Vestea despre această vedenie a ajuns la mitropolit, care a vorbit cu Spătarul Mihail Cantacuzino, care deja dorea să fie de folos călugărilor din Bucegi, pentru ajutorul ce-l primise când scăpase cu ajutorul lor de asasinii lui Gheorghe Duca (1674-1679)¹⁰.

Între 1690-1695, Spătarul Mihail Cantacuzino¹¹ a ridicat mai jos de Schitul Sf. Nicolae o mănăstire din piatră și cărămidă, pe care a numit-o Sinaia, „după asemenarea Sinaiei cei mari”¹² (Mănăstirea Sf. Ecaterina de pe muntele biblic Sinai), pe care o vizitase în 1681. El a construit o biserică, având hramul Adormirea Maicii Domnului (numită și „biserica veche” sau „mică”) și un patralater înconjurător de chilii, în formă de cetate, cu dimensiunile 30/40 m, cu

⁶ Arhim. Serafim Georgescu, *Sfânta Mănăstire Sinaia, Monografie*, Tipografia de artă Miricescu, Ploiești, 1936, p. 9; Arhim. Nifon Popescu, *Monastirea Sinaia*, Tipografia Gutenberg, București, 1895, p. 9.

⁷ Al. Gh. Gălășescu, *Sinaia*, București, 1895, p. 96. Actualmente pe locul vechiului schit se află o unitate militară, iar crucea nu se mai păstrează.

⁸ Arhim. Serafim Georgescu, *op. cit.*, p. 10.

⁹ Protos. Dorotei Bertescu, *Tradiție de știință*, în, *Sinaia*, de Al. Gh. Gălășescu, București, 1895, p. 14-15.

¹⁰ Stăncescu, D., *Schiță istorică a Monastirei Sinaia*, București, 1895, p. 4.

¹¹ A. G. Gălășescu, *Spătarul Mihail Cantacuzino*, București, 1906; Nicolae Iorga, *Despre Cantacuzini*, București, 1902.

¹² Vezi *Cititoricescul Așezământ*, 1715, în Biblioteca Academiei Române, ms. Rom. nr. 1055, f. 1-3, publicat în lucrările privitoare la istoria acestei mănăstiri, și anume: Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Sinaia, Istoria monastirei*, București 1881, Al. Gh. Gălășescu, *Sinaia*, București, 1895, pp. 34-35; Arhim. Nifon, *Monastirea Sinaia*, București, 1895, pp. 17-20; Al. Gh. Gălășescu, *Eforia Spitalelor Civile din București*, București, 1900, pp. 819-821; Ierom. Nectarie Măgureanu, *op. cit.*, p. 135-137.

ziduri groase și înalte, în care se încadrează și paraclisul Schimbarea la Față. Schitul Sf. Nicolae a devenit bolniță a mănăstirii¹³, unii călugări mutându-se la adăpostul cetății de piatră și adoptând viața de obște, alții rămânând în continuare pustnici¹⁴.

Biserica veche este construită în stilul specific epocii din Țara Românească, cel brâncovenesc. Are 15 m lungime, 15 m înălțime și 6 m lățime și a fost zidită din piatră și cărămidă cu pereți groși, pe unele locuri depășind 1 m.¹⁵ Forma exteriorului bisericii, în cruce latină (absidele în contur rectangular), este neobișnuită în epocă¹⁶. Pridvorul este deschis și are coloane frumos ornate în piatră. Portalul intrării în pronaos este sculptat în piatră, având reprezentări pe Moise și pe fratele lui, Arhiereul Aaron. Moise ține în mâini tablele legii cu cele zece porunci, iar Aaron, toiagul înfrunzit. La mijlocul portalului se găsește stema familiei Cantacuzino, vulturul bicefal, ținând în gheare semnele imperiale ale puterii: crucea și sceptrul.

Pictura din pridvor și pronaos (Pantocratorul) este în cea mai mare parte cea originală, realizată de Pârvu Mutu Zugravul¹⁷, pictorul preferat al Cantacuzinilor. Cupola pridvorului este pictată cu scene din viața Sfintei Ecaterina (ocrotitoarea Mănăstirii de la Muntele Sinai), a Sfântului Gheorghe (protectorul Moldovei și al militarilor) și a Sfântului Dimitrie (ocrotitorul Țării Românești).

Tabloul votiv îl reprezintă pe fondatorul mănăstirii, Mihail Cantacuzino, înconjurat de optsprezece copii (din care 12 adoptați), de prima soție (Maria) și de cea de a doua (Teodora), precum și de alți membri ai familiei Cantacuzino, la loc de frunte fiind fratele cititorului, stolnicul Constantin Cantacuzino. Sunt pictați cinci voievozi ai Țării Românești, cu care cititorul era înrudit: prin mama sa, Elena, se trăgea din Constantin Șerban (1654-1658), Radu Șerban (1601-1611) și Neagoe Basarab (1512-1521); domnitorul Șerban Cantacuzino (1679-1688) era fratele său, iar Ștefan Vodă Cantacuzino (1713-1716) îi era nepot de frate. Mihail Cantacuzino era fiul Postelnicului Constantin Cantacuzino și al Doamnei Elena, fiica lui Șerban Basarab Voievodul¹⁸.

Mihail Cantacuzino este cel care a construit primul spital în Țara Românească – Spitalul Colțea (București), în incinta mănăstirii Colțea, zidită tot de el. Dintre cititoriile lui Mihail Cantacuzino mai amintim: Biserica Fundeniei Doamnei din București, Schitul Titireciu din Oltenia și o biserică la Râmnicul Sărat.

Biserica veche a fost incendiată în 1791, în timpul războiului ruso-austro-turc și a fost rezugrăvită parțial în 1795 de un pictor necunoscut, astfel că din pictura originală se mai păstrează doar scenele din pridvor, tabloul votiv și turla de pe naos (afară de Pantocrator).

Paraclisul «Schimbarea la Față» a fost construit în anul 1695. Arhitectura sa joasă și pictura sa veche de mai bine de 300 de ani, înnegrită de trecerea timpului, creează

¹³ Gh. Nistorescu, *op. cit.*, p. 11.

¹⁴ După *Ctitoricescul Așezământ*, unii țineau obiceiul îndătinat „a locui prin păduri, în pustie afară, alții în mănăstire spre paza și poslușania schitului”.

¹⁵ Arhiva Mănăstirii Sinaia (AMS), *Dosar nr. 1 cuprinzând clasificarea și catalogarea bunurilor mobile și imobile la data 1 Noembrie 1969*, f. 1.

¹⁶ V. Brătulescu, *Elemente de artă sculpturală și picturală la biserica mănăstirii Sinaia*, în GB, 1962, nr. 1-2.

¹⁷ C. Bobulescu, *Vieți de zugrăvi și autobiografia lui Ghenadie Pârvulescu*, București, 1940; Teodora Voinescu, *Pârvu Mutu zugravul*, București, 1968.

¹⁸ Arhim. Serafim Georgescu, *op. cit.*, p. 8.

fiorul religios al catacombelor primelor secole ale creștinismului. Cu toate că o parte din pictura naosului conține foarte multe asemănări cu pictura lui Pârvu Mutu Zugravu aflată în Biserica Veche, totuși nu putem susține afirmația că tot Pârvu ar fi lucrat și pictura Paraclisului. Probabil a fost un ucenic de-al său, care a lucrat sub directa supraveghere a maestrului, ori a fost un pictor localnic sau un călugăr talentat în arta picturii bisericești, a cărui identitate s-a pierdut în negura timpurilor.

În ceea ce privește mesajul dogmatic și istoric al picturii, se cuvine menționată originalitatea sa, mai ales în pronaos unde, asemenea unor clișee de film foto, avem reprezentată Săptămâna Patimilor. În medalionul aflat pe bolta pronaosului, Întruparea Mântuitorului din Fecioara Maria, este reprezentată cu o culoare dominant albă (puritatea divină a Mântuitorului), pruncul Iisus ținând în mâna stângă simbolul globului pământesc pictat cu culoare neagră, deoarece sensul Întrupării lui Hristos a fost de a ridica din mocirla păcatului întregul neam omenesc ce căzuse prin neascultarea primilor oameni, Adam și Eva. De remarcat faptul că toți cei care-i vor răul Mântuitorului sunt pictați cu culoarea neagră sau dominant închisă.

În prelungirea Paraclisului se găsește cavoul lui Take Ionescu, bărbat de stat și mare orator, născut în Ploiești în 1858 și decedat la Roma în 1922. A fost amenajat în 1923 și împodobit cu fresce de Costin Petrescu. Fragmente din discursurile sale, rostite în Parlament, între 1908-1916, sunt reproduse de jur împrejurul criptei funerare¹⁹.

Partea zisă „nouă” a mănăstirii a fost ridicată între anii 1843-1846, și cuprinde două corpuri de chilii și Biserica mare. Este lipită de partea veche a mănăstirii, și formează un patruleter de aproximativ două ori mai mare decât cetatea veche.

Biserica mare, cu hramul «Sfânta Treime», a fost construită într-o primă formă, mai modestă decât cea de astăzi, în perioada anilor 1842-1846, în timpul stareților Ioasaf și Paisie, din fondurile mănăstirii. Pictura a fost realizată de D. Cătulescu. Este în plan triconc, având 30 m lungime, 15 m lățime și peste 25 m înălțime²⁰.

Sub administrația Eforiei Spitalelor Civile, care patrona averile mănăstirii, între anii 1897-1903 au avut loc mari lucrări de refacere²¹, care au dat bisericii înfățișarea actuală. Arhitectul George Mandrea, cel care a condus aceste lucrări, a îmbinat stilul brâncovenesc cu cel moldovenesc.

Pictura lui Cătulescu a fost înlocuită de una nouă, în stil neo-bizantin, în ulei mat pe fond aurit în imitație de mozaic, a danezului Aage Exner. În pronaos, este pictat întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române din acea vreme, mitropolitul primat Iosif Gheorghian, apoi regele Carol I (1866-1914), lângă o coloană din piatră ciobită care simbolizează regatul încă neîntregit al României; în partea cealaltă a ușii, regina Elisabeta (cunoscută și sub pseudonimul literar de Carmen Silva) este pictată lângă singurul ei copil, prințesa Maria, moartă în fragedă copilărie. Ultimul personaj este Mihail Cantacuzino, ctitorul părții vechi a Mănăstirii Sinaia.

Mobilierul bisericii a fost sculptat în lemn de paltin și stejar de Constantin Babic, ajutat de elevii săi de la Școala de Arte și Meserii din București. Iconostasul, mobilierul naosului, inclusiv tronurile regale, sunt aurite. Pe peretele din dreapta putem admira epitaful brodat în mătase și fir de aur între 1897-1900 de Anna Roth. Cele două icoane rusești din pronaos, “Sf. Serghe” și “Sf. Nicolae”, sunt darul făcut de Țarul Nicolae II starețului Mănăstirii Sinaia, Nifon Arhimandritul, în 1903, cu ocazia botezului prințului Nicolae, fiul Regelui Ferdinand (1914-1927).

¹⁹ Milton F. Lehier, *Sinaia*, (în limba franceză), Editions Meridiene, București, 1967, p. 29.

²⁰ AMS, *Dosar nr. 1 cuprinzând clasificarea ... 1969*, f. 2.

²¹ Arhiva Comisiei Monumentelor Istorice (ACMI), dosarul 3094/1921, f. 26.

Pe vremea stareșului Nifon Popescu, în 1892, pe latura sudică a incintei noi a fost adăugată clopotnița, unde avea să fie instalat clopotul de 1700 kg, adus de la o altă ctitorie cantacuzină, Mănăstirea Colțea din București. Are 15 m înălțime și baza cu laturile de 6 m.

Clădirea care adăpostește în prezent **muzeul** Mănăstirii Sinaia a fost construită în anul 1847 prin grija viețuitorilor mănăstirii aflați sub îndrumarea stareșului Paisie. Are 45 m lungime și a fost inițial casă de oaspeți. În perioada construcției Castelului Peleş (1872-1883), arhondaricul Mănăstirii Sinaia devine gazda familiei regale timp de aproape 11 ani, loc din care erau supravegheate și lucrările de la castel.

Mai târziu, în anul 1895, cu ocazia aniversării a 200 de ani de când fusese construită biserica veche (în anul 1695, cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», prin osteneala spătarului Mihail Cantacuzino), în vechea reședință regală a fost deschis publicului spre vizitare muzeul Mănăstirii Sinaia. Realizat sub îndrumarea arhimandritului Nifon, stareșul mănăstirii din acea perioadă, acesta avea să fie primul muzeu religios din țara noastră, funcționând neîntrerupt până astăzi. La început, alături de icoanele bisericești erau expuse și alte obiecte, amintind de prezența familiei regale, cum ar fi desenele Reginei Elisabeta de pe pereții uneia dintre încăperi. Odată cu venirea comuniștilor la putere, muzeul a fost reorganizat și tot ceea ce amintea de familia regală, scos. Camera cu desenele reginei, conservate destul de bine, este până astăzi închisă vizitării, servind drept depozit pentru muzeu.

Pe fațada muzeului au fost fixate în perete mai multe mozaicuri, unele cu subiect religios, lucrate în perioada interbelică de artista Nora Steriade.

Printre cele mai reprezentative obiecte expuse aici se numără Biblia de la București (1688), cinci icoane de Pârnu Mutu (aproximativ 1693), cruci de altar din secolele XVII-XIX, primele cărți de muzică tipărite în limba română (*Anastasimatarul și Catavasierul*, Ierom. Macarie, Viena, 1823)²². Despre Icoana Sfintei Treimi a lui Pârnu Mutu, Nicolae Iorga spunea: „*Un mare pictor a lucrat aici și va trebui ca opera lui, bine reprodusă, să se găsească în toate casele noastre*”²³.

Mănăstirea Sinaia a fost multă vreme izolată, fiind situată secole de-a rândul în locuri aproape inaccesibile din cauza drumurilor de munte accidentate, cu prăpăstii și păduri virgine în jur. De aceea, nu a putut avea un rol cultural deosebit în trecut, ci, alături de rolul religios pe care-l are orice mănăstire, ca locaș de viețuire a monahilor nevoitori, a jucat un rol mai ales filantropic, prin grija cu care a primit pe toți călătorii ce se abăteau cu diferite nevoi pe aici, precum și pe băjenarii veniți dinspre București sau Ardeal. Pe toată perioada fanariotă, care a durat mai bine de o sută de ani, peregrinările fugarilor nu au conținut, iar ospitalitatea mănăstirii era întotdeauna lăudată: „*În acele vremuri de persecuții cumplite, valea Prahovei era mai tot timpul plină de boieri fugind cu familiile și avutul lor. De la București și până la Brașov era ziua și noaptea un lanț de fugari. Mânia fanariotului și iataganul turcului băgase fiori în oase și fiecare se gândea cum să scape mai de grabă... Numai după ce treceau de Posada și de Orășii... respirau mai ușurați*”²⁴.

²² Despre Colecția de obiecte bisericești de la Mănăstirea Sinaia au scris pe larg Nicolae Iorga, *Icoanele de la Muzeul Sinaia*, în BCMI, XXIV (1931), fasc. 68 (aprilie-iunie), pp. 61-65; Pr. Ștefan-Vlăduț Vasiliu, *Icoane vechi mai importante din muzeul Mănăstirii Sinaia*, în GB, anul XXXII, nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 1973, pp. 1246-1258; Protos. Irineu Pop, *Colecția de obiecte bisericești a Mănăstirii Sinaia*, în GB, anul XLIII, nr. 7-9, iulie-septembrie, 1984, pp. 584-592.

²³ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 63.

²⁴ Gh. Nistorescu, *op. cit.*, p. 13.

În timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1791, turcii au dat foc mănăștirii și au spart zidul înconjurător în două locuri, iar călugării au fost alungați în Transilvania²⁵. „Fostau poruncă să se risipească de tot”, dar vătaful de plai le-a spus turcilor că o va dărâma el în urmă, ceea ce nu s-a îndurat să facă, și așa s-a întâmplat că a scăpat mănăștirea de la pieire²⁶. Întorcându-se călugării după război, au reparat stricăciunile, sub conducerea stareșului Iustin și a egumenului Damaschin²⁷.

În 1821, pe vremea revoluției lui Tudor Vladimirescu, mănăștirea ajunge din nou pustie, doar doi călugări, Roman și Bogoslov, rămân paznici, dar după potolirea revoluției și restaurarea domnilor pământeni, obștea ajunge la peste 70 de călugări²⁸.

În anii 1840-1842 au fost construite case pentru călugări, în afara zidurilor mănăștirii, în 1842-1846 este ridicată biserica mare, iar în 1847 un arhondaric cu 11 camere. Inițiativa a aparținut stareșului Ioasaf, care, murind în 1843, a fost urmat de Paisie Arhimandritul²⁹.

Dar în 1848 au mai rămas aici doar 4 călugări, deoarece mănăștirea a fost ocupată de armata rusă, trimisă spre Transilvania, după ce a potolit Revoluția din Țara Românească. Abia în 1850 au putut toți călugării să se întoarcă la mănăștire. Mai mult, în 1849, din porunca Domnitorului Știrbei, averile mănăștirii au fost vândute la licitație, ceea ce a provocat mare tulburare, risipirea călugărilor și îmbolnăvirea de inimă a stareșului Paisie³⁰.

În anii 1853-1854, în timpul Războiului Crimeii, Mănăștirea devine iar, pentru un an și mai bine, garnizoană militară austriacă și cartierul general al generalului Hess, timp în care ofițerii topografi austrieci au lucrat pe toată granița Carpaților, pentru a stabili exact planul frontierelor imperiale³¹. Era pentru ultima oară când o armată ocupa mănăștirea.

În perioada regalității, mănăștirea a crescut în importanță, datorită vecinătății Castelului Peleș, reședința regală de vară. Stareșii erau arhimandriți mitrofori și exarhi, iar familia regală participa deseori la slujbe. Aici a săvârșit botezul prințului Nicolae, fiul principelui Carol al II-lea și tot aici se țineau te-deum-urile, legate de diferite aniversări ale familiei regale.

Dintre **evenimentele** importante de care mănăștirea noastră este legată amintim Conferința de la Sinaia (12-15 iunie 1919), în care o comisie alcătuită din reprezentanții eparhiilor României întregite, sub conducerea mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei (1909-1934), a început preparativele pentru revenirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, Banat și părțile românești din Ungaria în sânul Bisericii Ortodoxe Române, după Unirea de la 1918.

Conferința de la Sinaia (22-23 septembrie 1924) a Ligii pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici, a fost un preludeu al întăririi ecumenismului în formare, cât și a lărgirii orizontului pentru viitoarele organizații bisericești sau creștine mondiale.

²⁵ Pr. D. Bădiceanu, *Mănăștirea Sinaia*, lucrare de doctorat, București, 1949, p. 71.

²⁶ Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Sinaia*, p. 99.

²⁷ Ierom. Nectarie Măgureanu, *op. cit.*, pp. 44-46

²⁸ Protos. Doroftei Bertescu, *Tradiție de știință*, Sinaia, 1895, p.

²⁹ Pr. D. Bădiceanu, *op. cit.*, p. 82.

³⁰ *Ibidem*, p. 135.

³¹ Gh. Nistorescu, *op. cit.*, p. 23.

MONAHI DE LA SINAIĂ ÎN CULTURA TEOLOGICĂ ROMÂNEASCĂ

Mănăstirile s-au distins în secolele trecute mai ales prin activitatea culturală desfășurată între zidurile lor de monahii iubitori de Dumnezeu. Mănăstirea Sinaia nu face excepție, din rândul viețuitorilor de aici remarcându-se Protosinghelii Naum Râmnicianu și Varlaam Barancescu.

Una dintre cele mai interesante figuri ale monahismului românesc de la cumpăna veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea, **Protosinghelul Naum Râmnicianu**³² a fost dascăl de psaltichie, psalt, teoretician, istoric, teolog și filolog. După Dionisie Eclesiarhul, reprezentant de frunte al cronicarilor memorialiști de după 1800, Naum Râmnicianu încheie lista cronicarilor din Țara Românească³³.

S-a născut în comuna Corbi, jud. Muscel (actualmente Argeș), într-o familie care de trei generații fusese nevoită să părăsească Transilvania și să treacă munții în Valahia, în timpul Mariei Tereza, din motive confesionale³⁴. A fost adus de tatăl său în București pentru a urma cursurile școlii de la Sf. Gheorghe Vechi. Din 1776, la 12 ani, devine elev și ucenic al profesorului emerit Filaret al Mirelor, care va deveni din 1780 episcop al Râmnicului. La 15 ani este rasoforit și diaconit³⁵. Se specializează în studiul istoriei, al teologiei și al filologiei (în limbile greacă și română), apoi îl urmează pe protectorul său, Filaret, la Râmnic și se călugărește, în 1784, la mănăstirea Horezu (pe atunci de călugări). S-a ocupat de secretariatul mănăstirii, copiind documente și traducând totodată din grecește o seamă de lucrări teologice³⁶. Hrisoavele îl vor ajuta să înțeleagă trecutul și-i vor dezvolta gustul pentru cercetarea istoriei, făcându-l un pasionat colecționar de acte vechi, fără de care, după cum afirma, nu se poate scrie o istorie temeinică³⁷.

În 1778, datorită războiului turco-austro-rus, pribegeste în Transilvania, la mănăstirea Hodoș-Bodrog, apoi la Lipova (1789) și în satul Cunța, jud. Caraș-Severin, unde predă limba greacă și muzica bisericească.

În 1795 revine la Râmnic, unde află de moartea starețului și protectorului său, Filaret. Rămas fără sprijin, Naum se îndreaptă către studiu, și urmează cursurile Academiei

³² Despre Protosinghelul Naum Râmnicianu au scris: Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1888, p. XLI-XLII, Idem, *Viața și scrierile Protosinghelului Naum Râmnicianu*, în BOR, București, an. XIII (1889), nr. 10-12, p. 657-676, Ibidem, an. XIV (1890), nr. 1, p. 1-17, Idem, *Viața și activitatea literară a Protosinghelului Naum Râmnicianu*, Academia Română, Discursuri de recepțiune, XXII, București, 1900, Idem, în BOR, București, an. XXIV (1900), nr. 2, (mai), p. 121-146, Ibidem, nr. 3, (iunie), p. 248-263, Ioan F. Stănculescu, *Două sute de ani de la nașterea protosinghelului Naum Râmnicianu*, în GB, București, an. XXIII (1964), nr. 11-12, (nov.-dec.), p. 1171-1179, Sebastian Barbu-Bucur, *Naum Râmnicianu*, în. Studii Muzicale, vol. IX, București, Editura muzicală, p. 146-194, Octavian-Lazăr Cosma, *Hronicul Muzicii Românești*, vol. I, București, Editura Muzicală, 1973, p. 374, Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon al celor care, de-a lungul veacurilor, s-au ocupat cu muzica de tradiție bizantină în România*, Editura Diogene, București, 1994, p. 313-315.

³³ Al. Piru, *Literatura română premodernă*, Editura pentru literatură, 1964, p. 167 și 179.

³⁴ C-tin Erbiceanu, *Viața și activitatea literară...*, p. 8.

³⁵ Ioan F. Stănculescu, *op. cit.*, p. 1172.

³⁶ Gheorghe C. Ionescu, *op. cit.*, p. 313.

³⁷ Ioan F. Stănculescu, *op. cit.*, p. 1172.

Domnești de la Sfântul Sava, școală care a format mulți oameni de cultură români, ca Ienăchiță Văcărescu, episcopul Chesarie al Râmnicului, Dinicu și Iordache Golescu ș.a.³⁸.

Plecă apoi la mănăstirile Mărgineni și Sinaia. Ms. Nr. 1412 din Biblioteca Academiei Române, care cuprinde un Hronograf, este datat „1810, martie 13, în sfințita mănăstire Sinaia din Prahova” (f. 19 v.), și a fost scris de către Naum Râmniceanu³⁹.

Se duce apoi la Episcopia Buzăului⁴⁰, unde a predat psaltichia.

În 1802 este hirotonit preot și hirotesit protosinghel de Costandie, episcopul Buzăului.

În 1805, însuși Mitropolitul Ungrovlahiei, Dositei Filliti, îi scria: „Toți suntem vremelnici și trecători, dar pentru aceasta nu și nestatornici, schimbându-ne din loc în loc, pentru că în aceasta residă mult rău. Stai dar de acum în locul ce ți-ai ales, spre a nu te găsi sfârșitul vieții pe drumuri, ceea ce displăcându-mi mie, nici ție nu-ți doresc. Aș pofti să aud că de acum înainte ai încetat de a fi un rătăcitor”⁴¹. Sfaturi părintești, pe care însă Naum n-a putut să le urmeze, căci peregrinările sale au continuat.

Este chemat la București pentru a organiza școala de la mănăstirea Sf. Ecaterina, la care predă până în 1814, după care devine cântăreț la biserica Sf. Nicolae – Șelari⁴², unde, probabil, învață sistemul psaltic hrisantic, în școala deschisă la acea biserică de grecul Petru Efesiul.

În 1818 este chemat la Ploiești să predea câtorva odrasle boierești, iar în 1821 revine la Buzău, unde este numit psalt al Episcopiei. În 1825 era dascăl în casa lui Scarlat Grădișteanu⁴³.

Când egumenii greci au fost scoși prin decret din funcții și înlocuiți de români, Naum a primit stăreția Mănăstirii Sfinții Apostoli din București. A dat la iveală datorii făcute de fostul egumen, și văzând că nu i se face dreptate, a demisionat în 1827⁴⁴.

În legătură cu mersul treburilor în biserica valahă din acea vreme, Naum avea să consemneze: „Din vreme în vreme atâta s-au schimbat cele vechi bune obiceiuri ale patriei, încât se vindea pe bani tot felul de cuviințe și de laudă și de vrednicie și de cinste și de chiverniseală și de alegere și de dreptate. Așa că eu, împreună cu alții, fii ai patriei, am rămas în spatele unor cumpărători ca aceștia...”⁴⁵. Mâhnit, intenționează să se facă sihastru la Călugăreni, dar renunță⁴⁶.

În 1828 predă citirea și psaltichia celor patru copii ai boierului Pană Conțescu, în satul Conțeștii de Jos, jud. Dâmbovița.

Ultimii ani din viață și-i petrece la Mănăstirea Cernica, unde stăreția Sfântul Calinic, care-l prețuia și l-a invitat în obștea sa, din 1832⁴⁷. Aici a tradus Naum din grecește în românește *Istoria bisericească* a lui Meletie al Atenei, din încredințarea sfântului stareț. Naum cina împreună cu Sfântul Calinic și chiar împărțeau aceeași chilie⁴⁸.

³⁸ George Ivașcu, *Centenar*, în *Contemporanul*, nr. 42 (940), 16 oct. 1964, p. 1.

³⁹ Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea literară a Protosinghelului Naum...* p. 81-82.

⁴⁰ Corneliu Buescu, *Școala de cântări de la Buzău*, în *Studii Muzicale*, 1984, p. 189.

⁴¹ Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea...*, p. 11.

⁴² N. Iorga, *Istoria Literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. II, București, 1902, p. 343.

⁴³ *Ibidem*, p. 344.

⁴⁴ Ioan F. Stănculescu, *op. cit.*, p. 1173.

⁴⁵ Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea...*, p. 17.

⁴⁶ N. Iorga, *op. cit.*, p. 344.

⁴⁷ Arhim Atanasie Gladovschi, *Monahi cronicari din mănăstirea Cernica*, în GB, an. XVI, 1957, nr. 4-5, aprilie-mai, p. 253.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 255.

Înainte de sfârșitul vieții a primit marea schimă, cu numele Nichita. A trecut la Domnul în anul 1838, în vârstă de 74 de ani, fiind înmormântat în cimitirul Mănăstirii Cernica, sub numele de Naum Nichita⁴⁹.

„Om de înaltă cultură, personalitate proeminentă în galeria marilor valori naționale”⁵⁰, Protosinghelul Naum Râmniceanu a desfășurat o rodnică activitate culturală, didactică și științifică. A fost dascăl de psaltichie, psalt, istoric și cronicar, teolog și umanist, traducător din grecește, poet și prozator, copist-caligraf. Informațiile sale privind revoluția lui Tudor Vladimirescu sunt unice, iar concepția sa despre originea limbii române este ilustrată de porecla de Dac, pe care o purta cu mândrie. El susținea, împotriva școlii ardelenne, că dacii nu au fost exterminați și că au jucat un rol deosebit de important la formarea nației românești⁵¹.

Un alt viețuitor de la Sinaia important pentru cultura românească este **Protosinghelul Varlaam Barancescu**: orator, prozator și versificator talentat, dar mai ales compozitor de muzică psaltică, unul din cei mai importanți slujitori ai muzicii bisericești românești din secolul al XIX-lea⁵².

Născut la 29 ianuarie 1808 la Cotingeni, jud. Hotin, a intrat în monahism la Mănăstirea Sinaia, jud. Prahova, în 1836 și a învățat psaltichia la mănăstirea de metanie și la Seminarul de la Buzău, deschis chiar în acel an. A avut profesor de psaltichie pe Matache Cântărețul, unul din cei mai buni psalți ai vremii și a fost coleg și prieten apropiat cu ierod. Iosif Naniescu, viitorul mitropolit al Moldovei, un alt psalt valoros al secolului al XIX-lea.

La Mănăstirea Sinaia nu a rămas mult, căci îl întâlnim în 1839 la Brașov, unde a fost angajat timp de 10 ani cântăreț și profesor de muzică psaltică la biserica Sf. Nicolae Șchei (1839-1849). Între elevii săi cei mai străluciți se numără George Ucenescu, psalt și compozitor brașovean, considerat cel mai mare protopsalt ardelean. Fire nestatornică, Varlaam peregrinează prin multe mănăstiri: Episcopul Filotei îl hirotesește protosinghel al Episcopiei Buzăului (1851-1853)⁵³, ajunge apoi la Mănăstirea Neamțu (1853), la Bogdana (1857-1859), din nou la Buzău (1859-60), la Sinaia (1862-1863), la Ghighiu (1864-1869), la Brezoi (1871) și în final la Mănăstirea Ciolanu (1872-1894), unde și-a dat obștescul sfârșit, pe data de 12 ianuarie 1894⁵⁴.

A participat activ la Revoluția de la 1848, fiind numit Comisar extraordinar pentru propagandă al Guvernului Provizoriu. În această calitate, a publicat manifestul „*Să trăiască românii și țara lor*”⁵⁵, tipărit pe o singură foaie, redactat pe un fond teologic, deosebit de combativ și cu o mare putere mobilizatoare. După înăbușirea revoluției a fost prins și eliberat

⁴⁹ Constantin Erbiceanu, *Viața și activitatea...*, p. 29-30.

⁵⁰ Gheorghe C. Ionescu, *op. cit.*, p. 314.

⁵¹ Ioan F. Stănculescu, *op. cit.*, p. 1179.

⁵² Ierom. Drd. Mihail Harbuzaru, *Protopsaltul Varlaam Bărăncescu - 200 de ani de la nașterea sa*, în Glasul Adevărului, publicație religioasă editată de Episcopia Buzăului și Vrancei, anul XIX, nr. 152, aprilie-iunie 2008, p. 90.

⁵³ Diac. Dr. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească în secolul al XIX-lea*, în Glasul Bisericii, anul XLI (1982), nr. 11-12, p. 901.

⁵⁴ Gheorghe C. Ionescu, *op. cit.*, p. 354.

⁵⁵ Biblioteca Academiei Române, mss. rom. 970, f. 100, *apud* Pr. Gabriel Cocora, *Protosinghelul Varlaam, contribuții la istoria muzicii bisericești*, în GB, anul XVII (1958), nr. 5, p. 461.

provizoriu de Fuad Paşa, în septembrie 1848, trecând apoi „cu mare grăbire” peste graniţă în Transilvania⁵⁶.

Pe când era la Mănăstirea Neamţu (1855), a fost numit de domnitorul Moldovei, Gr. Al. Ghica (1849-1856), confesor al închisorii din Târgu Ocna şi inspector eclesial cu atribuţiuni în numirea de preoţi duhovnici la toate închisorile moldave, pentru remontarea moralului condamnaţilor şi reintegrarea acestora în societate⁵⁷. A funcţionat în acest post până la schimbarea domnitorului, adică doar un an.

Varlaam Protosinghelul a fost şi un orator deosebit de apreciat, însă nu se păstrează de la el decât o singură cuvântare⁵⁸, la instalarea arhim. Dionisie Roman ca stareţ la Mănăstirea Neamţu, suficientă însă pentru a demonstra talentul cu care era înzestrat în mânuirea cuvântului.

De la Protosinghelul Varlaam au rămas 5 manuscrise muzicale, păstrate în Biblioteca Mănăstirii Ciolanu, în cea a Episcopiei Buzăului şi la Mănăstirea Neamţu, cuprinzând cu preponderenţă heruvice şi axioane⁵⁹. Cel mai cunoscut axion al sau este *Îngerul a strigat*, glasul 3.

Într-o statistică a Mănăstirii Ciolanu din 1877 se arată că era blond cu ochii albaştri, iar într-o fotografie a soborului mănăstirii, Varlaam apare ca un bătrân înalt, bine făcut, cu o barbă impozantă, albă⁶⁰.

Varlaam Protosinghelul a fost un inspirat compozitor de muzică bisericească, participant activ la Revoluţia din 1848 şi contemporan cu Războiul de Independenţă de la 1877, şi a rămas în istoria muzicii româneşti prin contribuţia sa la românirea cântărilor bisericeşti, fiind, după aprecierea lui Gheorghe C. Ionescu, „unul din principalii muzicieni psalţi ai secolului XIX”⁶¹.

Studii recente au scos la iveală alte trei nume de monahi sinaiţi iubitori de cultură, **Monahul Neofit Ivanovici**, protopsalt si compozitor, de la care au rămas peste 1600 de pagini de muzică în trei manuscrise, **Ierom. Silvestru**, autor la 1736 al manuscriselor 1330 şi 2143⁶² (ambele astăzi în Biblioteca Academiei Române) şi **Monahul Dometie**, care în 1820 a realizat Manuscrisul 9, precum şi Manuscrisul 26, ambele păstrate în Biblioteca Mănăstirii Sinaia.

M. 1330 şi 9, realizate de Ieromonahul Silvestru şi monahul Dometie, conţin o lucrare teologică foarte populară în Evul Mediu, dar căzută în uitare din secolul al XIX-lea, odată cu trecerea la grafia latină, *Albina*.

În manuscrisul nr. 3572 din Biblioteca Academiei Române, un miscelaneu în care găsim *Albina*, după *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, există o

⁵⁶ Arhiva Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei, Dos. 76/1848, vol. I, f. 176, 180, *apud* Pr. Niculae Şerbănescu, *Atitudinea preoţimii ortodoxe faţă de dreptele năzuinţe ale poporului*, în BOR, anul LXXV (1957), nr. 3-4, p. 239.

⁵⁷ Pr. Gabriel Cocora, *art. cit.*, p. 463.

⁵⁸ Biblioteca Academiei Române, mss. rom. 3133, ff. 70-81; *Predicatorul*, an. II (1859), nr. 47, p. 373, *apud* Pr. Gabriel Cocora, *art. cit.*, p. 464.

⁵⁹ Manuscrisele sunt prezentate pe larg de Pr. Gabriel Cocora în articolele *Protosinghelul Varlaam...*, pp. 471-473 şi *Şcoala de psaltichie de la Buzău*, pp. 867-868.

⁶⁰ Pr. Gabriel Cocora, *Protosinghelul Varlaam...*, p. 473.

⁶¹ Gheorghe C. Ionescu, *op. cit.*, p. 354.

⁶² Ms. 2143 din Biblioteca Academiei Române cuprinde *Învăţăturile celui dintre sfinţi părintelui nostru Theodor Studitul*, are 243 f, 21,5x17 cm, şi a fost scris de Silvestru ieromonah ot Sinaia în anul 1725 (f. 59 v.), *apud* Gabriel Ştrempele, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. III, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1987, p. 188.

inscripție, la foile 436v-437, pe care o redăm fragmentar: „Sfârșitul [...] cărții aceștia care să chiamă grecește *Melissa*, iar rumânește *Albină* [...] pentru că această carte, *Albină*, care să află rumânește acum la sf. Mănăstire a Cozii, în țara Rumânească și la alte mănăstiri, pentru învățătura pravoslavno credinții a sf. Bisereci a răsăritului, o au scos prealuminatul domn Io Neagoe voevod, tipărită grecește”⁶³.

Rezultă că *Albina* este o traducere după o tipăritură grecească. Nu reiese clar dacă *Melissa* a fost tipărită de Neagoe Basarab, sau doar adusă de el în țară. Prima variantă pare puțin veridică, căci nu cunoaștem ca vreo carte în limba greacă să fi fost tipărită atât de devreme (începutul secolului al XVI-lea) în Țările Române.

În Biblioteca Academiei Române se află șapte manuscrise românești care cuprind, integral (3) și parțial (4), *Albina*⁶⁴. Cel mai vechi manuscris, **Ms. 1357**, datează de la 1689. Cuprinde trei „cărți”, toate numite *Albina*, din care primele două a lui Antonie Monahul și ultima a lui Maxim Filozoful (Maxim Mărturisitorul), în 75 de capitole, aceasta din urmă fiind cea mai veche *Melissa*⁶⁵ cunoscută, alcătuită în secolul al VII-lea⁶⁶.

Manuscrisele nr. 1337 și 484 sunt primele manuscrise ale *Albinei*, în limba română, fiind scrise de Nicola Copistul, în anul 1689, după traducerea lui Mitrofan, episcopul Buzăului, unul din cei mai cunoscuți tipografi ai secolului al XVII-lea, cel care a diortosit cea mai importantă carte a Evului Mediu românesc, Biblia de la București (1688).

Celelalte manuscrise (nr. 1330, 2126, 2338, 3572, 3607), sunt din secolul al XVIII-lea. Manuscrisul nr. 9 din Biblioteca Mănăstirii Sinaia, este singurul din secolul al XIX-lea și poartă semnele evoluției limbii române din secolele XVII-XIX.

Autorul *Albinei* este Antonie Monahul, cărturar bizantin care a trăit în perioada cuprinsă între secolele X-XIII⁶⁷. În Ms. nr. 1357, din anul 1689, Mitrofan al Buzăului, în *Povestire pentru Antonie și Maxim, Călugării*, spune doar că acest Antonie este cu siguranță o altă persoană decât Sfântul Antonie cel Mare.

În *Declarația pentru Patrimoniul Cultural Național a Sfintei Mănăstiri Sinaia*, 1978, la poziția 624, apare o tipăritură de la 1830, *Mâna lui Damaschin*, de Antonie Monahul, cu dimensiunile 18x11x 05, nr. inv. 1097, stare de conservare mediocră. Probabil este vorba de autorul *Albinei*, dar, din nefericire, cartea nu se mai află în bibliotecă.

⁶³ Ms. 3572 BAR, apud ibidem, p. 177.

⁶⁴ În Biblioteca Academiei Române se găsesc următoarele manuscrise ale *Albinei*: **Ms. nr. 484**, datat sf. sec. XVII, 321 f. + f. 38 bis; 19x14 cm; **Ms. nr. 1330**, datat 1737 (f. 167v); 263 f., 19,5x15,5 cm; **Ms. nr. 1357**, datat 1689 (f. 2), 315 f.; 21x15 cm; **Ms. nr. 2126**, miscelaneu, datat mijloc. sec. XVIII, 315 f.; 21x15,5 cm. *Albina* se găsește după *Floarea Darurilor*, la f. 11-302v; **Ms. nr. 2338**, miscelaneu, datat 1751 (f. 122v); 354 f.; 21x15,5 cm. *Albina* se găsește la f. 75v-90; **Ms. nr. 3607**, miscelaneu, datat încep. sec. XVIII, 220 f.; 20x14,5 cm. *Albina* se găsește la f. 214-219, în text fragmentar; **Ms. nr. 3572**, miscelaneu, datat 1781 (f. 4); 437 f.; 23x18 cm. *Albina* se găsește la f. 326-378v.

⁶⁵ *Melissa* lui Maxim Mărturisitorul este cunoscută în două redacții. Cele mai vechi manuscrise conservate ce includ prima redacție sunt din secolul X (*Codex Coisl. Paris. Gr. Nr. 371*, pergament, in-octavo). Există și alte manuscrise ce conțin această redacție (*Codex Coisl. Paris. Gr. Nr. 372*, pergament, in-octavo; *Codex Vaticanus Gr. Nr. 741*, sec. XI-XII; *Codex Vaticanus Gr. Nr. 740*, sec. XII; *Codex Vaticanus Gr. Nr. 385*, sec. XIV; *Codex Vaticanus Gr. Nr. 847*, sec. XIV-XV ș.a.) A doua redacție a acestei *Melissa* este reprezentată de manuscrisele: *Codex Laurentianus Nr. IX*, sec. XIII; *Codex Paris. Gr. Nr. 1169*, sec. XIV; *Codex Laurentianus LIX*, sec. XV; *Codex Nanius Class. II, Nr. 171*; *Codex Nanius Class. XI, Nr. 25* și *Codex Barberini, V, nr. 18* (apud. Ciobanu Constantin, *Sursele literare ale programelor iconografice din pictura murală medievală moldavă*, teză de doctorat, Chișinău, 2005, p. 252).

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

Copistul Manuscrisului nr. 9 din Biblioteca Mănăștirii Sinaia este Dometie monahul. El a copiat Manuscrisul nr. 1330, astăzi în Biblioteca Academiei Române, care se găsea pe atunci în Biblioteca Mănăștirii Sinaia, realizat de Silvestru „ieromonah ot Sinaia”⁶⁸.

În biblioteca Mănăștirii Sinaia se găsește un manuscris, nr. 26, având 68 de foi, format 23/17,5, copiat tot de Dometie monahul, în anul 1825, ce cuprinde: *Cuvântul Sfântului Nil, în 153 de capete, despre rugăciune* (f. 1-25v), *Capetele duhovnicești ale preacuviosului Marcu Pusnicul, iarăși de rugăciune învățături dumnezești* (f. 25v-29), *A celui întru Sfinți părintelui nostru Ioan Scărarul. Adunare și cuprindere în scurt a tuturor celor mai sus zise cuvinte ale Scării* (f. 29-38v), *Învățături pusnicești de la mulți sfinți părinți [...] tâlcuire a lui Talasie* (f. 38v-47), *Graiuri din Pateric* (f. 47-51), *Pilde filosofești* (f. 51v-62), precum și un scurt fragment din Psaltire, prima catismă plus Psalmul al IX-lea⁶⁹. Este același scris cu cel din *Albina*, iar manuscrisul este de același gen, filocalic.

Pe verso foi 103 a *Albinei* este pomenit starețul din acea vreme al Mănăștirii Sinaia, Arhim. Iustin (1802-1829), ucenic al Sfântului Paisie Velicicovski. De numele lui se leagă înflorirea vieții duhovnicești din Sinaia, care a făcut ca numărul viețuitorilor să crească până la 70-80. Iustin a fost primul stareț al Sinaiei cu rang de arhimandrit. Era de metanie din Mănăștirea Neamț, venind în Sinaia cândva între 1781-1791, în timpul starețului Isidor, după moartea marelui său dascăl, Paisie⁷⁰.

Tot în acea vreme viețuia la Mănăștirea Sinaia un alt „adevărat paisian”, arhimandritul Gherasim Rătescu, devenit în 1821 episcop al Buzăului⁷¹.

Manuscrisul 9 a apărut în contextul „renașterii monastice paisiene”, atât de rodnică și în alte mănăștiri ale Valahiei, ca Cernica sau Căldărușani. De altfel, Gabriel Ștrempel, în *Catalogul manuscriselor românești* (volumul IV, Postfață), așează numele Mănăștirii Sinaia în rândul celor mai importante surse de manuscrise de literatură monahală pentru Biblioteca Academiei Române, alături de nume importante, ca Cernica, Bistrița sau Neamț⁷².

⁶⁸ Ms. nr. 1330, BAR, F. 167v: „Scrisu-se-au această carte prin multa osteneală și cheltuiala robului lui Dumnezeu, Silvestru, ieromonah ot Sinaia. Leat 7245”. Numele Silvestru apare în *Pomelnicul Părinților răposați la Sfânta Mănăștire Sinaia, 1695-1982*, secțiunea „ieroschimonahi și ieromonahi”, la poziția a 18-a.

⁶⁹ Manuscrisul nr. 26 din Biblioteca Mănăștirii Sinaia, *Cuvântul Sfântului Nil, în 153 de capete, despre rugăciune*.

⁷⁰ Ierom. Nectarie Măgureanu, *op. cit.*, pp. 65-66.

⁷¹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 435.

⁷² Gabriel Ștrempel, *op. cit.*, vol. IV, p. 477. În Biblioteca Academiei Române se găsesc următoarele manuscrise provenite de la Mănăștirea Sinaia: **Ms. nr. 475**, *Psaltichie*, mijl. sec. al XIX-lea; **Ms. nr. 472**, *Miscelaneu religios*, sf. sec. al XVII-lea; **Ms. nr. 480**, *Pateric*, anul 1700, dăruit Mănăștirii Sinaia de ctitorul Mihail Cantacuzino Spătarul; **Ms. nr. 489**, *Miscelaneu teologic*, sf. sec. al XVIII; **Ms. nr. 502**, *Învățăturile Sf. Theodor Studitul*, încep. sec. al XIX-lea; **Ms. nr. 507**, *Carte a avvei Varsanufie*, 1788. Toate acestea au fost dăruite Bibliotecii Academiei Române de Eforia Spitalelor Civile, care administra averile Mănăștirii Sinaia, la 30 nov. 1887. **Ms. nr. 569**, Dorothei ieromonahul, *Istoricul și avutul mănăștirii Sinaia*, 1881; **Ms. nr. 784**, *Învățăturile Sf. Theodor Studitul*, încep. sec. al XVIII-lea; **Ms. nr. 1371**, *Miscelaneu*, 1795; **Ms. nr. 2143**, *Învățăturile Sf. Theodor Studitul*, 1725; **Ms. nr. 1412**, *Miscelaneu*, 1827; **Ms. nr. 3460**, *Didahii*, Antim Ivireanul, 1722-1724; **Ms. nr. 3507**, *Miscelaneu*, (*Crinii Țarinii, Floarea Darurilor*), prima jum. a sec. al XIX-lea; **Ms. nr. 3567**, *Miscelaneu*, 1813; **Ms. nr. 4014**, *Omilii, discursuri și cuvântări funebre*, 1838-1870, ale unui Varlaam monahul (probabil viitorul protosinghel, protopsalt); **Ms. nr. 4266**, *Psaltichie româno-grecescă*, compoziții de Gavriil ieromonah și Varlaam de la Mănăștirea Sinaia, cca. 1868; **Ms. nr. 4831**, *Miscelaneu*, sfârșitul sec. al XVIII-lea.

Albina este o culegere de citate scripturistice, patristice și filosofice pe teme date, aceasta fiind și ordinea citatelor într-un capitol. Citatele scripturistice sunt din toată Biblia, din Pentateuh, Prooroci, cu o mențiune specială pentru Pildele lui Solomon (numite „prici”), Iisus Sirah și Psalmi. Sunt și multe citate din Evanghelii și din Epistolele Apostolilor.

Autorii patristici citați sunt toți orientali: Sfântul Ioan Gură de Aur - numit Zlatou, Sfântul Vasile cel Mare, Diodor, Procopie Ritorul, Sfântul Chiril al Alexandriei, Sinesie, Nil, Sfântul Grigore Teologul - numit Bogoslov⁷³, Teofil, Ioan Scărarul, Severian, Atanasie al Alexandriei, Grigorie de Nisa.

Urmează apoi sentințele filosofilor de limbă greacă: Aristotel, Solon, Isocrat, Socrate, Euripid, Pitagora, Teognid, Plutarh și Filon.

Cercetând evoluția textului *Albinei*, de la 1689, în Ms. 1357 și 484, trecând prin manuscrisele din secolul al XVIII-lea, până la 1820, cu Ms. 9, și comparând câteva versete biblice din *Albina* cu cele din edițiile Sfintei Scripturi ale timpului: Noul Testament de la Bălgrad (1648), Biblia de la București (1688), Biblia de la Blaj (1795), Noul Testament de la Sankt Peterburg (1817) și Biblia de la Sankt Peterburg (1819), se observă că citatele scripturistice din Ms. 1330 sunt aproape identice cu edițiile Sfintei Scripturi de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, diferind destul de mult de textul din Noul Testament de la 1648 și Biblia de la 1688. Vom vedea și forma lor actuală, din Biblia diortosită de Î.P.S. Bartolomeu Anania (2001)⁷⁴ și din Biblia Sinodală din 2002⁷⁵.

Ps 5, 11 :

Biblia de la București: „...Și se vor fâli întru tine toți cei ce iubesc numele tău”.

Biblia de la Blaj și Biblia de Sankt Peterburg: „...Și să vor lăuda întru tine cei ce iubesc numele tău”.

Albina: „Lăudasevor de tine ceia ce iubesc numele tău”, în Ms. 1357, Ms. 484 și Ms. 2126, devine „Lăudasevor întru tine cei ce iubesc numele tău”, în Ms. 1330 și Ms. 9.

Biblia 2001: „...Și toți cei ce iubesc numele Tău întru Tine se vor lăuda”.

Biblia 2002: „...Și se vor lăuda cu Tine toți cei ce iubesc numele Tău”.

I Cor 14, 20 :

Noul Testament de la Bălgrad: „Fraților, nu fireți coconi cu înțelegătura, ce în răutate fiți coconi, iară cu mintea, deplin fiți”.

Biblia de la București: „Fraților, nu vă faceți copii, cu crierii, ce cu răutatea fiți prunci, iară cu crierii deplini vă faceți”.

Biblia de la Blaj, Biblia de la Sankt Peterburg și Noul Testament de la Sankt Peterburg : „Fraților, nu fiți prunci cu mintea: ci cu răutatea fiți prunci, iară cu mintea fiți de săvârșit”.

Albina : „Nu fiți coconi cu mintea, ci la mânie să fiți tinerei, iar cu mintea să fiți desăvârșit” este identic în Ms. 1357, Ms. 484 și Ms. 2126, dar diferă în Ms. 1330 și Ms. 9: „Nu fiți copii cu mintea, ci la mânie să fiți copii, iară cu mintea desăvârșit” (F. 23).

⁷³ Sfântul Grigore Teologul este numit în scrierile timpului *Grigore Bogoslovul*, vezi *Cuvinte puține oarecare, din cele multe ale celor întru sfinți părinților noștri Vasile celui Mare și Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu*, București, 1826.

⁷⁴ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.

⁷⁵ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Cuvânt înainte de P.F. Teoctist, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2002.

Biblia 2001: „*Fraților, nu fiți copii în gândire; în răutate, da, fiți prunci, dar în gândire fiți desăvârșiți*”.

Biblia 2002: „*Fraților, nu fiți copii la minte. Fiți copii când e vorba de răutate. La minte însă, fiți desăvârșiți*”.

Este interesant că Mitrofan nu a folosit în traducerea textelor biblice din *Albina* Noul Testament de la Bălgrad, tipărit cu 41 de ani mai înainte, și nici măcar Biblia de la București, la care a lucrat probabil în paralel cu traducerea *Albinei* din Ms. 1357. Mai apoi, în 1737, Ierom. Silvestru de la Sinaia, în manuscrisul său, nr. 1330, revizuieste textul biblic al *Albinei*, făcându-l diferit de textul *Albinei* din manuscrisele anterioare, dar și de edițiile Sfintei Scripturi ale vremii.

Textul revizuit de Silvestru are o importanță surprinzătoare pentru edițiile biblice de după el, căci acestea nu urmează textul Noului Testament de la Bălgrad sau Biblia de la București, primele tipăriri integrale ale Sfintei Scripturi în limba română, ci tocmai textul lui Silvestru din Ms. 1330. Acest text este folosit adoma și de Ms. nr. 9, din 1820.

Această influență a *Albinei* asupra evoluției traducerii Sfintei Scripturi în limba română demonstrează importanța deosebită pe care a avut-o această operă în cultura teologică a secolelor trecute.

În ceea ce privește citatele patristice și filosofice, Silvestru ieromonahul nu a mai avut cum realiza același lucru, neavând traduceri noi de care să se folosească⁷⁶. De aceea există o discrepanță dintre textul biblic, pe de o parte, și citatele patristice și filosofice, pe de altă parte, în ceea ce privește claritatea frazei. Dacă textul scripturistic folosit de Silvestru și Dometie este foarte apropiat de cel utilizat în zilele noastre, citatele patristice și filosofice au forma greoaie a secolului al XVII-lea⁷⁷.

⁷⁶ Din 1689, de la *Albina* lui Mitrofan, apăruseră următoarele tipăriri filocalice sau filosofice: *Mărgăritarele Sf. Ioan Gură de Aur*, 1689; *Învățăture, Floarea Darurilor, Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului*, 1700; *Pilde Filosofești*, 1713; *Învățăture preoțești despre cele 7 taine*, 1732; *Floarea Adevărului*, 1750; *Omiliile Sf. Macarie cel Mare*, 1775; *Cuvintele Sf. Teodor Studitul*, 1784; *Mărgăritarele Sf. Ioan Gură de Aur și a altor Sf. Părinți*, 1799; *Învățăture creștinești despre deșertăciunea lumii*, Blaj, 1805; *Învățăture*, Sibiu 1811; *Fabule filosofești și moralicești*, Buda, 1814; *Tâlcuirea antifoanelor celor 8 glasuri*, M-rea Neamțu, 1817; *Cuvinte și învățăture ale lui Efreim Sirul*, 3 vol., M-rea Neamțu, 1818; *6 cuvinte ale Sf. Ion Gură de Aur, pentru preoți*, București, 1820. Silvestru sau Dometie puteau utiliza doar traduceri din Sf. Ioan Gură de Aur și din pildele filosofilor. Scrieri ale Sf. Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Atanasie etc. apar abia în anii următori: *Întrebări teologice ale Sf. Atanasie*, București, 1821; *Cuvintele Sf. Grigorie Nazianz și Ioan Gură de Aur, pentru preoți*, București, 1821; *Cuvintele Sf. Vasilie și Grigorie*, București, 1826. Apud Dimitrie Iarcu, *Repertoriu biblio-chronologicu sau Catalogu Generalu de cărțile române, 1550-1865*, București, Imprimeria Statului, 1865, p. 18-34.

⁷⁷ Sfântul Vasile cel Mare, cuvânt pentru credință: „Credința iaste întocmire nesemuită, decele ce să aud întru plinirea credinții cei adevărate ce sau propoveduit; cu al lui dmnezeu bun dar. Care arată Avraam fiind mărturisit că nici cum nusau îndoit cu credința; ci sau întărit cu credința, dând mărire lui dmnezeu. Și crezând cum că ce sau făgăduit dmnezeu, putearnic iaste și aface” (Ms. nr. 9, p. 4).

LEGĂTURILE CULTURAL-MUZICALE CU ALTE CENTRE IMPORTANTE DE MUZICĂ BISERICESCĂ

Viața monahală în Munții Bucegi are o vechime care se pierde în negurile istoriei. Legendele privitoare la apariția unor schituri menționează venirea pe aceste meleaguri a unor călugări athoniți, pe la 1453, după căderea Constantinopolului, care au ridicat o bisericuță de lemn la Stâncă Sfânta Ana. Din nefericire, schitul s-a risipit în decursul vremii și nu s-au păstrat mărturii despre călugării de aici din prima perioadă, însă cu siguranță au adus cu ei rânduiala bisericească athonită, cărți de slujbă, inclusiv manuscrise muzicale, psaltica fiind mereu nelipsită de la rugăciunile de obște.

Până în secolul al XIX-lea, aceste locuri erau aproape inaccesibile, astfel că cele două schituri, Sf. Ana și Sf. Nicolae, precum și Mănăstirea Sinaia, erau izolate de lume, de aceea nu au jucat un rol cultural deosebit. Abia după construirea șoselei București - Brașov, terminată în 1860⁷⁸, după inaugurarea căii ferate, la 10 iunie 1879⁷⁹ și mai ales după construirea Castelului Peleş și dezvoltarea orașului Sinaia, mănăstirea a devenit accesibilă lumii, pustietățile Sinaiei devenind în câțiva ani capitala de vară a țării.

Legăturile cu Muntele Athos au fost întotdeauna deosebit de strânse, căci mulți monahi plecau la Athos sau veneau de acolo, Sfântul Munte fiind mereu o atracție irezistibilă pentru orice călugăr. În secolul al XVIII-lea, doi stareți au fost greci, impuși de fanarioți, iar în muzeul mănăstirii se păstrează o icoană grecească, reprezentând Marea Lavră din Muntele Athos, de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Biblioteca adăpostește numeroase tipărituri grecești.

Legăturile culturale și mai ales muzicale se realizează prin schimbul de oameni, călugării români care plecau la Athos sau în alte locuri învățau acolo arta bizantină și o practicau apoi la întoarcerea în mănăstire, fie ca e vorba de pictură, sculptură sau muzică, ocupații de bază ale monahilor dintotdeauna.

Mutările care priveau personalul angajat erau anunțate Eforiei Spitalelor Civile, pentru a se face înlocuirile necesare în Statul de plată, ceea ce înseamnă că nu avem decât o parte din date, cele referitoare la cei angajați. Cel mai vechi dosar din arhiva mănăstirii poartă numărul 22 și este din 1871, deci au mai fost cel puțin 21 de dosare înaintea lui, care nu se mai păstrează.

Ierom. Casian pleca la Prodrumu, metania sa, în octombrie 1903⁸⁰. În 10 noiembrie 1903 monahul Evloghie Athanasiu primește permisiunea de a merge la Muntele Athos pentru 40 de zile⁸¹. În 21 noiembrie Protos. Eftimie Fărcașiu cerea de asemenea aprobare să meargă la Athos, unde să-și petreacă bătrânețile⁸².

Anul următor, pe 2 ianuarie 1904, părintele Stelian Ionescu pleca la Sfântul Munte⁸³, iar pe 6 aprilie fratele Gheorghe D. Ionescu îl urma⁸⁴.

În toamna aceluiași ani, în 6 octombrie, monahul Evloghie lua calea Athosului⁸⁵.

⁷⁸ Gh. Nistorescu, *op. cit.*, p. 31.

⁷⁹ Radu Ghica Moise, *op. cit.*, p. 47.

⁸⁰ AMS, *Dosarul 123/102*, 1903, f. 255.

⁸¹ AMS, *Dosarul 123/102*, 1903, f. 292.

⁸² AMS, *Dosarul 123/102*, 1903, f. 310.

⁸³ AMS, *Dosarul 124/103*, 1904, f. 11

⁸⁴ AMS, *Dosarul 124/103*, 1904, f. 76.

În ianuarie 1906 ierod. Dositei Constantinescu se întorcea la metania sa, Prodromu⁸⁶.

În octombrie 1907 ierom. Varahiil Râșnovan pleca la Athos⁸⁷, iar despre ieromonahul Rafail Davidescu de la Sinaia se menționa că a stat 4 ani la Sfântul Munte⁸⁸.

Cei care mergeau la Ierusalim treceau și prin Sfântul Munte, după cum arată un bilet de voie dat de stareț unuia dintre monahi⁸⁹.

Starețul Nifon era în cele mai cordiale relații cu Comunitatea Fraților Români de la Provata, cu care corespundea regulat de câteva ori pe an⁹⁰. Primea felicitări cu ocazia Sărbătorilor de iarnă⁹¹ și era invitat la hram (26 septembrie, Adormirea Sf. Ioan Evanghelistul)⁹².

Succesorul lui Nifon, Dionisie, a păstrat bunele relații cu athoniții, menținând corespondența regulată și legăturile comerciale (icoane, mătăanii)⁹³.

Și după Primul Război Mondial Athosul a rămas o țință predilectă a monahilor, iar athoniții se pare că veneau la Sinaia la băi. Schimonahul David de la Prodromu a decedat la Spitalul din Sinaia, unde era însoțit de un ucenic⁹⁴. În Mănăstirea Sinaia a viețuit în anii 1920 un grec, Ierom. Ghenadie Amaxopulos⁹⁵.

Este posibil ca unele din manuscrisele de muzică de la Mănăstirea Sinaia să provină de la Athos. Ms. 38, „*Tomos al Antologhiei de cântările utreniei și ale liturghii*”, de la jumătatea sec. al XIX-lea, scris în grecește și românește, precum și ms. 45, tot grecesc-românesc, provin probabil de la Athos. Unul din indicii este modalitatea de împodobire a manuscrisului și forma literelor, dar și prezența *Binecuvântărilor Învierii* pe mare, o variantă care se cântă doar în muntele Athos.

Bucureștiul a fost, de la jumătatea secolului al XVIII-lea, sediul Mitropoliei Ungro-Vlahiei, de care a ținut întotdeauna Mănăstirea Sinaia, precum și capitala țării și principalul centru cultural al acesteia. Biblia de la 1688, care a fost dăruită mănăstirii de ctitor, a fost tipărită la București, precum și alte multe tipărituri bisericești. În domeniul muzical, remarcăm influența covârșitoare a școlii bucureștene de psaltică, mai ales după reforma hrisantică. *Irmologhionul* și *Anastasimatarul* lui Macarie Ieromonahul de la București au fost multă vreme utilizate la Sinaia, iar astăzi sunt expuse la loc de cinste în muzeu, ca primele tipărituri psaltice în limba română.

George Ucenescu, de la care se păstrează șase manuscrise psaltice în Biblioteca Mănăstirii Sinaia, a scris patru dintre ele pe când studia psaltichia la București cu Anton Pann, în anii 1850-1853.

Manuscrisul 35 din Biblioteca Mănăstirii Sinaia (jumătatea sec. al XIX-lea) a aparținut foarte probabil lui Anton Pann sau lui Ucenescu și cuprinde cântări de Anton Pann și Manuil Efesiul, profesorul acestuia. A fost scris probabil în București.

⁸⁵ AMS, *Dosarul 124/103*, 1904, f. 247.

⁸⁶ AMS, *Dosarul 127/106*, 1906, f. 5.

⁸⁷ AMS, *Dosarul 128/107*, 1907, f. 244.

⁸⁸ AMS, *Dosarul 128/107*, 1907, f. 258.

⁸⁹ AMS, *Dosarul 128/107*, 1907, f. 195.

⁹⁰ AMS, *Dosarul 122/101*, 1902, f. 245, *Dosarul 123/102*, 1903, f. 11, 74, 82.

⁹¹ AMS, *Dosarul 124/103*, 1904, f. 306.

⁹² AMS, *Dosarul 127/106*, 1906, f. 237.

⁹³ AMS, *Dosarul 135/141*, 1914, f. 14, 20.

⁹⁴ AMS, *Dosarul 141*, 1919, f. 133.

⁹⁵ AMS, *Dosarul 143/182*, 1921, f. 202.

Decizia de înființare a Coralei Mănăstirii a venit tot de la București, de la Eforia Spitalelor Civile⁹⁶, iar mulți dintre călugării de la Sinaia proveneau cu siguranță din capitală, cum este cazul și în zilele noastre.

Brașovul a fost multă vreme un important centru de muzică bizantină, prin școala sa de la Șchei. Unii preoții de la Șcheii Brașovului se călugăreau la bătrânețe la Mănăstirea Sinaia. Foști profesori de la școala românească brașoveană, ei își continuau cu siguranță activitatea didactică și în mănăstire, în școala monahală.

Protosinghelul Varlaam de la Sinaia a predat muzica la Șcheii Brașovului după ce a plecat de la mănăstirea de metanie, împreună cu Monahul Dioclețian, cu care cânta la strana de la Șchei.

Protopsaltul brașovean George Ucenescu a învățat psaltica de la Protosinghelul Varlaam de la Sinaia, iar șase manuscrise psaltice de Ucenescu sunt în Biblioteca Mănăstirii Sinaia.

Reședința de județ, Ploieștiul, este locul în care au fost realizate câteva din manuscrisele psaltice de la Sinaia, în secolul al XIX-lea. Ms. rom. nr. 33, a lui Ilie Cântărețul, din 1827, a fost scris se pare în Ploiești. Ms. rom. nr. 49, din Biblioteca Mănăstirii Sinaia, a fost realizat de cântărețul Ioniță Stoicescu, în Ploiești, în 1832.

Neofit Ivanovici semnează cântări din Ploiești între 13 octombrie 1878 și 27 aprilie 1884, în ms. 36 și 37.

Ieromonahul Dionisie Simionescu din Mănăstirea Sinaia cere la 12 octombrie 1886 să meargă în orașul Gladova din Regatul Serbiei pentru interese familiale⁹⁷. De la el au rămas probabil cele două tipărituri cuprinzând muzică bisericească sârbească din Biblioteca Mănăstirea Sinaia. Tot el este pomenit într-o însemnare pe un manuscris psaltic de la mijlocul secolului al XIX-lea, ms. nr. 475 din Biblioteca Academiei Române: „*Am copiat aceste versuri în Sinaia, la 20 august 1886, împreună cu părintele Dionisie Simionescu ieromonahul. G. Dem. Teodorescu, profesor la liceul Mateiu Basarab din București*”⁹⁸.

Buzăul este locul de proveniență a ms. gr. nr. 51 din Biblioteca Mănăstirii Sinaia, realizat de Dionisie Romano, episcopul Buzăului. Tot acolo a făcut seminarul Varlaam Barancescu și a fost coleg cu viitorul mitropolit al Moldovei, Iosif Naniescu, cu care a rămas prieten toată viața.

De la Mănăstirea Dintr-un Lemn provine ms. rom. nr. 53, semnat „*maica Glafira*”.

Cu siguranță, legăturile cultural-muzicale ale Mănăstirii Sinaia, mai ales din sec. al XIX-lea, au fost mai bogate și mai variate decât lasă să se vadă puținele mărturii rămase. Odată cu înființarea Coralei Mănăstirii, în 1892⁹⁹, psaltica decade în importanță la Sinaia, înfrumusețând doar slujbele zilelor de rând, astfel că poate mulți psalți deosebiți au rămas anonimi până în zilele noastre.

Mănăstirea Sinaia este o chinovie cu o istorie remarcabilă, care a debutat încă din anul 1453, odată cu revenirea călugărilor rămâni din Imperiul Bizantin cucerit de otomani. De aceea, arta bizantină, și mai ales muzica psaltică, și-a găsit aici teren propice, dând Bisericii Românești călugări ca Protosinghelii Naum Râmnicianu și Varlaam Barancescu și păstrând în bibliotecă sa manuscrisele psaltice ale lui George Ucenescu și Neofit Ivanovici, precum și *Albina* lui Antonie Monahul.

⁹⁶ AMS, *Dosarul 114/93*, 1890, f. 44.

⁹⁷ AMS, *Dosarul 86/65*, 1886, f. 75.

⁹⁸ Gabriel Ștrempel, *op. cit.*, vol. I, p. 120.

⁹⁹ AMS, *Dosarul 107/86*, 1892, f. 63.